

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

8 ΙΟΥΝΙΟΥ 2018

ΚΕΙΜΕΝΟ

[Παιδεία και εκπαίδευση]

Παιδεία και εκπαίδευση είναι δύο όροι που συχνά πυκνά εναλλάσσονται, σάμπως να πρόκειται για συνώνυμα, με ταυτόσημο νόημα και στόχο: θεωρητικό και πρακτικό. Ως ρίζα και κορμός ενός πολύκλαδου δένδρου, η λέξη παιδεία (δυσμετάφραστη ή και αμετάφραστη στις ξένες γλώσσες) εμφανίζει εξελισσόμενο, σημασιολογικό και λειτουργικό εύρος και βάθος. Οι αρχές της ανιχνεύονται στον Αισχύλο και στον Σοφοκλή, δηλώνοντας κατ' αρχήν την τροφή και την ανατροφή ενός παιδιού, αλλά και την καλλιέργεια ενός δένδρου. Στον Πλάτωνα η λέξη σαφώς πλέον αναβαθμίζεται και αναδεικνύεται σε μέτρο γνώσης και αρετής, καλύπτοντας τελικώς τόσο την πλατωνική οντολογία όσο και την πλατωνική επιστήμη¹. Η ίδια λέξη θεωρείται στην ελληνική αρχαιότητα ενίοτε² συνώνυμη της νεαρής ηλικίας, ενώ σκοπίμως συνάπτεται κάποτε τόσο με την παιδιά όσο και με την παιδιά: σημαίνοντας την παιδαριώδη φλυαρία και ανοησία αφενός, το παίγνιο (ως διασκέδαση ή ως φιλόσοφη μέθοδο) αφετέρου.

Πλησιέστερη ετυμολογικά και λειτουργικά προς την παιδεία αναγνωρίζεται η μεταγενέστερη εκπαίδευσις, παράγωγη του ρήματος εκπαιδεύω, το οποίο, όσο βλέπω στα λεξικά, εμφανίζεται πρώτη φορά στον πλατωνικό Κρίτωνα, με τη σημασία του διδάσκω κάποιον κάτι ή εντυπώνω σε κάποιον κάτι με τη διδασκαλία: αυτού του είδους η εκπαίδευση αφορά ενίοτε και την προσαρμοστική άσκηση ενός ζώου.

Ωστόσο, οι όροι παιδεία και εκπαίδευση δεν είναι ούτε ετυμολογικά και σημασιολογικά συνώνυμοι ούτε λειτουργικά ισοδύναμοι. Πράγμα που σημαίνει ότι η ευκαιριακή (μπορεί και σκόπιμη) εναλλαγή τους στη θεωρία και στην πράξη δημιουργεί σύγχυση εις βάρος και των δύο συντελεστών της κρίσιμης αυτής συζυγίας. Ζητούμενο επομένως παραμένει ο νηφαλιότερος έλεγχος, προκειμένου να διαφανούν τόσο τα κοινά όσο και τα διαφορετικά τους σημεία, που επιτρέπουν συγχρόνως τη σύγκριση και τη διάκρισή τους. **Που πάει να πει ότι:** παιδεία και εκπαίδευση βρίσκονται εξ ορισμού σε συμμαχική και συνάμα σε αντίπαλη σχέση. Κοινός τους παρονομαστής παραμένει η διαβαθμισμένη γνώση ως μάθηση, ασκημένη κυρίως εντός θεσμοθετημένων θυλάκων³ της πολιτείας, χωρίς να αποκλείεται και η ιδιωτική τους κηδεμονία, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει τη μορφή ταξικής και οικονομικής υπεροχής.

Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές, οι οποίες, ανάλογα με τον χώρο και τον χρόνο, αυξομειώνονται, χωρίς όμως να καταργούνται.

¹ Η θεωρία του Πλάτωνα για το ον και την επιστήμη.

² Ενίοτε: μερικές φορές.

³ Θεσμοθετημένοι θύλακες: εδώ, εννοούνται οι εκπαιδευτικοί θεσμοί.

Οι διαφορές προκύπτουν από τη διαφορετική τους φύση και τον αποκλίνοντα προορισμό τους. Δηλαδή: Η παιδεία είναι περισσότερο μέθοδος· η εκπαίδευση κυρίως πράξη. Η παιδεία είναι (πρέπει να είναι, για να μην παραβαίνει τον εαυτό της) λειτουργία λίγο πολύ ελεύθερη. [...] Αντίθετα, η εκπαίδευση ελέγχεται/έκ προθέσεως εντεταλμένη⁴. Η παιδεία είναι (οφείλει να είναι) προαιρετική· η εκπαίδευση θεωρείται, και σωστά, υποχρεωτική.

Δ. Ν. Μαρωνίτης, εφημερίδα «Το Βήμα της Κυριακής», 1/3/2009 και 8/3/2009 (το κείμενο προσαρμόστηκε για τον σκοπό της αξιολόγησης).

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το κείμενο, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος**:

- α. Το περιεχόμενο του όρου «παιδεία» παραμένει αμετάβλητο στο πέρασμα του χρόνου.
- β. Η παιδεία στον Αισχύλο και τον Σοφοκλή αφορά αποκλειστικά στον άνθρωπο.
- γ. Η λέξη *παιδιά* για τους αρχαίους Έλληνες σήμαινε την παιδαριώδη φλυαρία και ανοησία.
- δ. Η «παιδεία» και η «εκπαίδευση» είναι έννοιες εντελώς άσχετες μεταξύ τους.
- ε. Η εκπαίδευση λειτουργεί ως θεσμοθετημένη διαδικασία.

Μονάδες 10

B2. α) Να βρείτε έναν τρόπο ανάπτυξης της τελευταίας παραγράφου του κειμένου «Από εκεί... **υποχρεωτική**» (μονάδες 2) και να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο (μονάδες 3).

Μονάδες 5

β) Να γράψετε ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις (με έντονη γραφή στο κείμενο) στην τρίτη παράγραφο:

Ωστόσο
επομένως
προκειμένου
Που πάει να πει ότι
κυρίως

Μονάδες 5

⁴ Δηλαδή, η εκπαίδευση διαπιστώνεται ότι έχει καθορισμένη αποστολή.

B3. α) Να ξαναγράψετε τις ακόλουθες προτάσεις/περιόδους λόγου του κειμένου, αντικαθιστώντας καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις με μία συνώνυμή της, χωρίς να αλλάζει το νόημα:

- Οι αρχές της ανιχνεύονται στον Αισχύλο και στον Σοφοκλή.
- Η ίδια λέξη [...] σκοπίμως συνάπτεται κάποτε τόσο με την παιδιά όσο και με την παιδιά.
- [...] το οποίο, όσο βλέπω στα λεξικά, εμφανίζεται πρώτη φορά στον πλατωνικό Κρίτωνα.
- [...] δημιουργεί σύγχυση εις βάρος και των δύο συντελεστών της κρίσιμης αυτής συζυγίας.
- Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές [...].

Μονάδες 5

β) Να αντικαταστήσετε καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις (υπογραμμισμένες στο κείμενο) με μία αντώνυμή της:

- αναβαθμίζεται (1η παράγραφος)
- μεταγενέστερη (2η παράγραφος)
- επιτρέπουν (3η παράγραφος)
- ιδιωτική (3η παράγραφος)
- διαφορές (4η παράγραφος)

Μονάδες 5

B4. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου «Παιδεία ... αφετέρου» κυριαρχεί η παθητική φωνή.

- α) Να εντοπίσετε δύο ρήματα παθητικής φωνής σε αυτή την παράγραφο (μονάδες 2).
- β) Να εξηγήσετε πώς λειτουργεί η παθητική φωνή στη διαμόρφωση του ύφους του κειμένου στη συγκεκριμένη παράγραφο (μονάδες 3).

Μονάδες 5

Γ1. Με αφορμή διάλογο που έχει ανοίξει στη σχολική κοινότητα σχετικά με τον μορφωτικό ρόλο του σχολείου στον 21^ο αιώνα, γράφετε ένα άρθρο (500-600 λέξεις) στη μαθητική εφημερίδα στο οποίο:

- α) υποστηρίζετε την άποψη ότι το σχολείο οφείλει, παράλληλα με την εκπαιδευτική, να ασκεί και παιδευτική λειτουργία, και
- β) προτείνετε, αιτιολογημένα, τρόπους με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές/μαθήτριες μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου.

Προσοχή: στο άρθρο να μην αναγράψετε το ονοματεπώνυμό σας.

Μονάδες 40

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

8 ΙΟΥΝΙΟΥ 2018

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Οι απαντήσεις είναι ενδεικτικές

A1. Περίληψη

Παιδεία και εκπαίδευση

- Ευρύτητα όρου παιδεία, ιστορική αναδρομή (αρχαιότητα): συνώνυμη νεαρής ηλικίας (παιχνίδι, πολυλογία)
- Παιδεία και εκπαίδευση: ετυμολογική και λειτουργική συγγένεια, εκπαίδευση-διδασκαλία (Πλάτων)
- Παιδεία και εκπαίδευση, όμως διαφοροποιούνται (σύγχυση), έλεγχος νηφάλιος: προϋπόθεση σύγκρισης και διάκρισης, κοινή παράμετρος: κλιμακούμενη γνώση ακόμα και με ιδιωτική μέριμνα
- Διαφορές λόγω χωροχρόνου, διαφορετικής φύσης και σκοπού
- Παιδεία: ελεύθερη και προαιρετική, Εκπαίδευση: καθορισμένη και υποχρεωτική

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αντιπαραθέτει τις έννοιες παιδεία και εκπαίδευση. Αρχικά, τεκμηριώνει την ευρύτητα του όρου παιδεία με ιστορική αναδρομή και στην διαπαιδαγώγηση με την τραγική ποίηση και στη γνώση με τη φιλοσοφία. Παράλληλα, υποστηρίζει ότι η διδακτική, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, πτυχή της εκπαίδευσης προσεγγίζει την παιδεία. Όμως, η διαφοροποίηση των εννοιών προαπαιτεί την εμβάθυνση για τη σύγκριση τους και την κλιμακούμενη γνώση, ακόμα και με ιδιωτική μέριμνα. Καταληκτικά, συμπεραίνει ότι η παιδεία είναι ελεύθερη και εθελοντική, ενώ η εκπαίδευση είναι καθορισμένη και αναγκαστική.

B1. 1. Α

2. Α

3. Σ

4. Α

5. Σ

B2. α) Σύγκριση – αντίθεση.

Συγκρίνονται οι έννοιες παιδεία και εκπαίδευση: «Η παιδεία είναι περισσότερο ... υποχρεωτική». Η χρήση της λέξης «αντίθετα» επιβεβαιώνει την ύπαρξη σύγκρισης-αντίθεσης.

β) ωστόσο: αντίθεση

επομένως: συμπέρασμα

προκειμένου: σκοπό

που πάει να πει ότι: επεξήγηση

κυρίως: έμφαση

B3. α) **ανιχνεύονται:** εντοπίζονται
συνάπτεται: συνδέεται
εμφανίζεται: φανερώνεται, προβάλλεται
συντελεστών: παραγόντων
προφανείς: ολοφάνερες, έκδηλες

β) **αναβαθμίζεται:** υποβαθμίζεται
μεταγενέστερη: προγενέστερη
επιτρέπουν: απαγορεύουν
ιδιωτική: δημόσια
διαφορές: ομοιότητες

B4. α) **ανιχνεύονται, αναβαθμίζεται**

β) Η παθητική φωνή προσδίδει αντικειμενικότητα, καθιστά το ύφος του κειμένου σοβαρό, αυστηρό και επίσημο. Δηλώνει ενδιαφέρον για το αποτέλεσμα της ενέργειας.

Γ1. *Επικοινωνιακό πλαίσιο:* άρθρο στη μαθητική εφημερίδα

Ύφος: σοβαρό.

Ρηματικά πρόσωπα: α' πληθυντικό, γ' ενικό – πληθυντικό.

Τρόπος πειθούς: επίκληση στη Λογική

Τίτλος: «Ο παιδευτικός ρόλος του σχολείου»

Πρόλογος:

Ως αφορμή θα χρησιμοποιηθεί ο διάλογος που διεξάγεται στη σχολική κοινότητα σχετικά με τον μορφωτικό ρόλο του σχολείου στον 21^ο αιώνα. Επιπλέον, επιβάλλεται να αναφερθούν τα δύο ζητούμενα, δηλαδή ότι το σχολείο οφείλει να ασκεί όχι μόνο εκπαιδευτική αλλά και παιδευτική λειτουργία (εδώ μπορεί εν συντομία ο μαθητής να διακρίνει τον όρο παιδεία: οι διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνεται η πνευματική, κοινωνική και ηθική ολοκλήρωση του ατόμου, και αποσκοπούν στη διαμόρφωση αυθύπαρκτων, ελεύθερων και ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων που είναι ικανές να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της κοινωνίας), και το πώς εκπαιδευτικοί και μαθητές μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση εκπαιδευτικού ρόλου του σχολείου.

Α' Ζητούμενο: η παιδευτική λειτουργία του σχολείου.

(Συνοπτική και προαιρετική ανάπτυξη) **Ο εκπαιδευτικός ρόλος του σχολείου:** παροχή γενικών, ειδικών, ανθρωπιστικών, τεχνοκρατικών γνώσεων.

Εξοικείωση με τη σύγχρονη τεχνολογία. Γλωσσομάθεια. Πιστοποίηση γνώσεων. Προάγγελος της επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

- **Ηθική διαπαιδαγώγηση:** καλλιέργεια αρετών, όπως η εντιμότητα, αξιοπρέπεια, ανιδιοτέλεια, υπευθυνότητα. Ανάδειξη ανώτερων αξιών – ιδανικών, όπως η αγάπη, η ανθρωπιά. Το σχολείο, επίσης, συμβάλλει στη διαμόρφωση ενάρετης συμπεριφοράς, που θα αποτελέσει τη βάση για την προώθηση του ανθρωπιστικού ιδανικού.
- **Ομαλή ένταξη στην κοινωνία:** η σχολική μονάδα δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να αποκτήσουν βιώματα συνύπαρξης και, μάλιστα, σε ένα σχολείο πολυπολιτισμικό και πολυφυλετικό. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διάφορα είδη χαρακτήρων, με τους οποίους μαθαίνουν να συνυπάρχουν, και επιτυγχάνουν να ρυθμίζουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους. Δημιουργούνται προϋποθέσεις καλλιέργειας της κοινωνικότητας των μαθητών και της διάθεσης για την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Διαλεκτική σχέση, και, παράλληλα, σχέση ανατροφοδότησης.
- **Δημοκρατική συνείδηση:** γνωριμία με τις αρχές της δημοκρατίας, οριοθέτηση δημοκρατικής συμπεριφοράς. Ο νέος πειθαρχεί στις αποφάσεις της πλειοψηφίας, υποτάσσοντας το Εγώ στο Εμείς, αλλά, ταυτόχρονα σέβεται και λαμβάνει υπόψη τις θέσεις της μειοψηφίας. Εκφράζεται, συνδιαλέγεται, συμμετέχει, συνεργάζεται, συναποφασίζει και επιμερίζεται την ευθύνη των αποφάσεών του.
- **Ψυχικός – συναισθηματικός κόσμος:** ο μαθητής μαθαίνει να ελέγχει τα πάθη, τα ένστικτα. Αποφεύγει τις εντάσεις και τις ακρότητες. Κατορθώνει, σταδιακά, να περιορίζει αρνητικά συναισθήματα, όπως το άγχος, τον φθόνο, την έπαρση, την αλαζονεία, την αναλγησία. Λειαινείται ο εσωτερικός κόσμος του νέου, αποκτά ευαισθησίες και προσεγγίζει αλτρουιστικά τον συνάνθρωπο.
- **Περιβαλλοντική αγωγή:** κατανόηση της λειτουργίας, της μοναδικότητας και της ανυπερβλήτης αξίας της Φύσης και του ρόλου της ως τροφού, Δασκάλου και εμπνευστή της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο μαθητής διδάσκεται τον σεβασμό στους Νόμους της και υιοθετεί την οικολογική νοοτροπία και συμπεριφορά, ως καθημερινό βίωμα.

Β' Ζητούμενο: τρόποι με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου.

- **Επαφή με την Τέχνη:** σε ολόκληρο το φάσμα της εκπαίδευσης, μέσω της μετατροπής του σχολείου σε πολυχώρο καλλιτεχνικών εκδηλώσεων – δράσεων τις οποίες συνδιοργανώνουν εκπαιδευτικοί και μαθητές. Η επαφή αυτή υλοποιείται τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου. Θα ήταν χρήσιμο να αναπροσαρμοστεί το αναλυτικό πρόγραμμα στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ώστε να καλύπτει τις αισθητικές αναζητήσεις και ανάγκες των μαθητών. Συχνότερες επισκέψεις σε καλλιτεχνικούς χώρους, σε συνδυασμό με τη συνολική αναβάθμιση του ρόλου της Τέχνης

στη σχολική κοινότητα (πρόσληψη καταρτισμένου προσωπικού, υλικοτεχνική υποδομή).

- **Εθελοντικές δράσεις:** διοργάνωση, υπό την αιγίδα του συλλόγου των καθηγητών, εκδηλώσεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βοήθειας σε αναξιοπαθούντες. Επισκέψεις σε Ευαγή Ιδρύματα. Στήριξη αθλητικών – πολιτιστικών δρώμενων. Ταυτόχρονα, το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής – αναμεταδότης κοινωνικών μηνυμάτων, με στόχο της ευαισθητοποίηση των πολιτών.
- **Δημοκρατικές διαδικασίες:** ουσιαστικότερη συμμετοχή στην ανάδειξη των μαθητικών συμβουλίων, με παράλληλη αλλαγή φιλοσοφίας στην προσέγγιση και στοχοθεσία του θεσμού. Βιωματική επαφή με τις δημοκρατικές διαδικασίες. Θα ήταν χρήσιμο να διεκρινθεί η συμμετοχή των μαθητών στη Βουλή των Εφήβων αλλά και στο Ευρωκοινοβούλιο.
- **Σχολικές εκδρομές:** συγκερασμός της ψυχαγωγικής και μορφωτικής τους λειτουργίας. Η επιλογή του τόπου προορισμού να σχετίζεται με την ιστορία, τον πολιτισμό, το φυσικό κάλλος της περιοχής και όχι μόνο με τις προοπτικές για διασκέδαση.

Επίλογος: συνοπτική αναφορά στην αναγκαιότητα προσαρμογής του σχολείου στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες, με ιδιαίτερη βαρύτητα στην εσωτερική ολοκλήρωση του μαθητή και στην αρμονική ένταξή του σε ένα ιδιαίτερα απαιτητικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνοποιημένο περιβάλλον.